

ARO

I. VALL D' = mun. *Sta. Cristina d'Aro i Castell d'Aro*; i *Rid'AURA*, *Vall d'AURA* (Baix Empordà).

Com explica Botet i Sisó (GGC, p. 355 i 605) «a Llagostera neix el riu *Ridaura*, que 4 o 5 k. més avall es fica en el terme de Sta. Cristina d'Arona. A Llagostera, 1988, tot un «senat» de pràctics m'explicava: «neix en te. de Llagostera, comença a St. Baldiri de Solius, forma partió entre Llagostera i Solius i després es fica a la V. d'Aro»; id. Reig Vilardell, *Colle. de monografies de Cat.*; Josep Pla descriu també allí «el (riu) *Ridaura*» (*G. de la Costa Brava*, p. 105). L'ús de *Vall d'Aura* amb ref. a aquesta comarca i rodalia, ens el demostra també la tradició literària i lírica popular.¹

PRON. POP. *la bál d áru*, com a únic usat: Sils; id. a Llagostera i en el poble mateix, junt amb *Castell d'Aro*, «només nom oficial o poc usat» 1920. Gentilici: *bałdərəns* (en el poble mateix); *la bał d áru* o *la bałdÁru* a Calonge (1931): únic usat, comprenent-hi també els veïnats que m'hi enumeren; id. 1958 a tots els pobles de la rodalia (XLIV, 17 p. d. 11); id. a Llagostera, 1988, on també em confirmaren l'ús local de *Ri-d'Aura*.

DOC. ANT. *Vallis Aracae*, a. 898, *Esp. Sagr.* XLIII, p. 392; «villa *Malveto* --- sita in *Areze*» a. 922 (ibid., p. 398 [es tracta de *Malvet* o *Movet*, un dels llog. de la V. d'Aro, també citat allí, en el doc. de 1160] (Villan., V. L. XIII, p. 286, i cf. Botet); un precepte de Lotari a favor de l'abadia de St. Feliu de Guíxols («*Iccalis*»), li dóna les esgl. de «*Fenalis* --- *Biertho* --- *Olivos* (= *Solius*), *Valle Lubrica* de Romanoin in *Valle Araze* et en Colonicó ---» (*Marca Hi.*, col. 891.3f.); la Comtessa Ermessendis i el bisbe de Girona etc. es reuneixen amb l'abat de St. Feliu de Guíxols: «ad eccl. *Stae Christinae Vallis Aradi* (bis), afr. *ipsas Canellas usque* --- *Fanales* --- per *directum pergens determinat in Rivum Aradi*» a. 1041 (*Marca Hi.*, col. 1083.11 i 5 f.); el bisbe de Girona consagrant l'esgl. de Sta. Maria d'Aro: «in com. *Jerundensi*, in loco q. dr. *Valle Aradis* --- *appenditione Sctae Christinae Aradis* ---» a. 1078 (Villan., *Vi. Lit.* XIII, p. 268); «*Parochia de Arado* --- *Campum de Castello*» a. 1335 (*Esp. Sgr.* XLIX, XLIV p. 261); «*Paroquia d'Areu*» a. 1359 (*CoDoACA* XIII, 97 i 102); «*Castrum de Arado*» 1362; *Castrum de Aredo* 1379. Alsius, pp. 123-4; Monsalv. XVII, 3; *Vall d'Aro* junt amb *Solius*, a. 1386, en un doc. relatiu a la remença (Hinojosa, *Reg. Señ. Cat.*, p. 109). 1057: *Aqua Aradis* afr. de *Solius* (*Olivis*) i S. F. de Guíxols (*Li. Fe. Ma.* I, 412.20).

II. RIDAURA, extens municipi de la Garrotxa, uns 8 k. O. d'Olot, format per diversos llogarets i veïnats, i algunes parròquies.

PRON. POP. *řidáurə* allí mateix (1920); id. a Sant Privat 1933; a Oix i a St. Joan les Fonts (1986).

DOC. ANT. «*Villa Riodesari* --- rio q. dic. *Bianna* ---» a. 850 (Alart, *InvLC*, s. v. *riu*); «*Scta. Ma. de Riodesari*» 855, confirmada a La Grassa (*Esp. Sagr.* XLIII, 532 [err. per *Riodesari*]; «*valle Riodesari*» [err. per id.] (*Esp. Sagr.* XLIII, 531); «--- nomine *Re-*

vidazer» 866-67 (Monsalv. III, 288; *InvLC*); «in *Riudazer* cella Ste. Marie» 916 (*Esp. Sagr.* XLV, 305); «*Riodesari* villa in com. *Ausunensi*» 953-55 (*Hi. Lgd.* v, 216, 1650); «*flumine Rivoaio*» afr. dels Balbs, La Pinya i Les Preses, a. 977 (segons Fossà, Moreau i *Marca*, §171); [per deu haver-se de corregir en *-dazro* o *-dárezo*]; «*flumine Riodesari*» amb un alou de La Grassa a. 995 (Alsius, 196); «cella Ste. Me. de *Rivo d'Azar*» (*Marca Hi.*, col. 1200), a. 1097; «mon. Ste. Marie de *Riudazer*» butlla de 1118 (*Hi. Lgd.* v, 871); «cella S. Ma. de *Rivo de Azar*» (*Marca Hi.*, col. 1367); 1195, junt amb *Espasens* (*BABL* IV, 246); *Riudaure* 1359 (*CoDoACA* XII, 108).²

CONCL. ETIM. comunes a I i II. Tant el de la Gxa., com el del B. Emp. són noms de dues valls solcades per sengles riuets: *Ri-d'Aura*, *Vall-d'Aura*; que, després, donen lloc a uns municipis: els de Castell d'Aro (i Sta. Cristina d'Aro) en el B. Emp.; el de *Ridaura* a la Gxa. Lingüísticament és clar que són inseparables, per més que denominin dues valls ben allunyades l'una de l'altra, si bé totes dues encara dins el bisbat de Girona; i que també n'és inseparable el nom *-Aro* del doble municipi empordanès. En aquest hi hagué un procés fonètic de metàtesi, ja antic, en el nom municipal, mentre que no n'hi hagué en el del riu o vall, ni en el nom empordanès ni en el de la Garrotxa.

En aquell el procés fonètic ha de ser: *Aro* < *Áreu* < *Áraze*. D'altra banda, en el del riu, *Ri(u) d'Aura* < *Azare*. Tals metàtesis són freqüents en esdrúxols: com *àliga* de *AQUILA*, o *Ayde* < *Ázede* < *ÁTACE* (cf. el derivat *Adesig* *ATACEO*-). No és evident en quina direcció es produí el canvi fonètic. Que la líquida hagués fet marxa enrere no és versemblant, perquè —si ho admetéssim— això només s'hauria produït en la denominació empordanesa, i només en la forma *Aro*; molt més fàcil és que l'ordre *-z-r*, que és comú a la de la Gxa. i la de l'Emp. sigui l'ordre primitiu. Llavors tindriem una metàtesi ben semblant a la produïda en *ÁTACE* > *Azde* > *Aude* però en direcció inversa *Ázare* > *Áraze* > *Áreu* > *Aro*. Notem també que la vocal intermèdia difícilment pogué ser ě sinó Ā, car **ÁRECE* s'hauria sincopat de seguida en **Arze*, forma inexistente: mentre que *ÁRAZE* > **ÁZARE* era paral·lel a *ÁTACE* > *Azede* > *Aude*; i llavors l'alternativa **Áred* > *Áreu* > *Aro* s'explica igualment.

La conclusió, doncs, ha de ser etim. pre-romana i del tipus pre-indoeuropeu en *-AR*: SÚLIAR, SÍLUAR, CÚBAR, PÉLLAR (vol. I, 261), GÚDAR, XÓDAR, MÚNTZIAR, TÉBAR etc. Així, doncs, base *ÁZAR*; o diguem-hi, si es vol, *ÁTIAR* (Tĭ ja sonava ĩsĭ en el S. II). Cal renunciar, per tant, a veure-hi el nom d'arbre ll. *ACER*, *-ERIS*, 'auró', com suggeria jo en assaigs meus juvenils sobre la qüestió; o en un nom fluvial (dels en *AR*- inicial com tempejava Montoliu, *BDC* x, 29, per més que Schmoll, *Spr. Idg. Hisp.* 81, n. 19, li pugui donar llenya hispànica); les notes de Montoliu, Balari i Sanpere i Miquel van completament esmaperdudes en aquesta qüestió; potser no tant la de MzPi., *VII Co. Fil. Rom.* 66, però amb magres i ben vagues resultats. I descartem encara més la pensada *VALLIS LAZARI* (del NP hebreu):